

Kunstprosjektet KVINNER I HELSE - OG OMSORGSARBEID (2006-2008) satte fokus på kunstens instrumentale rolle gjennom deltakelse og utvikling av dokumentarfotografiet som kunst. I et tverrfaglig samarbeid mellom kunstner Brynhild Bye-Tiller, Namdalseid kommune og helse og omsorgsarbeidere ved Namdalseid helsetun ble blikket rettet mot enkelte sider ved arbeidshverdagen utifra en bred definisjon av hvem som er en omsorgsarbeider. Både ansatte fra skjermet avdeling, sykehjem, åpen omsorg, renhold, kjøkken, vaskeri og administrasjon ble inkludert.

Utgangspunktet for prosjektet var et ønske fra Namdalseid kommune om å løfte fram de tradisjonelle kvinneyrkene innen omsorgsarbeid, fordi de ble oppfattet å ha lav status og ble ofte fremstilt negativt i media: Eldre som ikke får det de har krav på, stort arbeidspress, deltidsstillinger og knappe budsjetter. Dette påvirket også hvordan omgivelsene og de ansatte selv så på denne sektoren som ofte er de største arbeidsplassene for kvinner i distriktet.

Alle ansatte fikk sjansen til å delta. I starten ble de presentert for konkrete oppgaver, f.eks. ta et bilde av hva omsorg betyr for deg. Parallelt startet kunstneren med sitt arbeid med å dokumentere arbeidsdagen på helsetunet. De ansatte var både foran og bak kamera. De var både statister og bidragsytere gjennom tekst og bilder. Målet var å ivareta prosessen og å produsere en todelt utstilling som til slutt ble vist på helsetunet i perioden 01.09.2007 til 06.11.2007. Til utstillingen ble det samlet inn et tyvetalls sitater og ca 60 fotografier fra de ansatte som representerte hverdagen sett gjennom deres øyne, presentert i små rammer på en hylle i gangarealet i andre etasje. Her er noen eksempler: «*De e vekti at aill bli sjett, å at dæm føle dæm gjer ein viktig jobb*», «*Aill e vekti i forhold te brukeran. Reinhold i forhold te inneklima, kjøkken e vektig i forhold te ernæring, vaskerie e vekti i forhold te å vårra ordentlig i klean*», «*Ingen dødsfall e lik, det e små ulikheita*», «*Det e vekti å få ei ferståels tå at vi dre lasset i lag, aill e vekti fer at brukeran ska få det best mulig*» og «*De e tillatt å sei at herre syns æ bli litt vanskel, f.eks vess en beskjednen nabokaill kjæm, så e de kanskje itj toppers vess nabokjerringa kjæm å vaske nedente, herre justere vi, vi e fleksibel*». Rammene har nå fått nytt innhold, noe som er i tråd med tankegangen bak deltakelse i den sosiale estetikken.

Kunstner presenterte 26 storformat fargefotografier og noen mindre bilder i utstillingen. Et utvalg basert på en krevende prosess med å finne vei inn i en stor institusjon hvor de aller fleste hadde det travelt og i utgangspunktet lite opptatt av kunst. Noen var på tidligvakt og andre på senvakt. Ved å flytte inn på fysioterapirommet kunne hun følge de ansatte med sitt kamera både tidlig og sent. Resultatet ble ikke en sukkersøt fremstilling av flinke helsearbeidere men preget av en kunstners blick mot andre og nye sider av virkeligheten. En viktig del av arbeidet var å skape et tillitsforhold mellom kunstner og alle involverte i prosjektet, som var nødvendig både for å utvikle det dokumentariske arbeidet og det sosiale arbeidet.

I løpet av prosjektperioden gikk sykefravær ned fra 20 % til 13 %, noe som aldri hadde skjedd tidligere og det gikk tilbake til samme nivå senere. Her kommer kunstens instrumentale rolle inn. Var dette på grunn av Hawthorne-effekten [1] eller var det et resultat av deltakerbasert kunst? En spørreundersøkelse gjennomført

i etterkant av utstillingen, bekrefter stor gjenkjenningseffekt hos de ansatte, både i bilder og sitater. Samme undersøkelse bekrefter at alle synes det var bra å bli sett og hørt og gjerne av en utenforstående. Målet for prosjektet med forebygging av sykefravær og synliggjøring ble i høy grad oppnådd også på grunn av stor pressedeckning.

Prosjektet ble integrert i Namdalseid kommunes arbeid i FOLK2 – en femårig regional satsning på kulturtiltak for å gi innbyggere økt helse, blant annet gjennom programmet KUNST PÅ ARBEIDSPLASSEN, koordinert fra Nord-Trøndelag fylkeskommune. I kunstfeltet har det vært, og er fremdeles, en debatt om graden av instrumentalisering – hvor kunst tenkes som en motor i samfunnsutvikling, der kunsten enten den vil eller ikke blir en del av «opplevelsesindustrien». Den sosialt orienterte kunsten innlemmes ofte i politisk motiverte satsninger og programmer som for eksempel FOLK2 noe som gjør at kunsten risikerer å få tildelt oppgaver som ligger langt utenfor dens rekkevidde og som går på bekostning av kunstens autonomi. Tradisjonelt har kunstnere og politikere ulike syn på hva kunst skal være. På den andre siden ser kunstinstitusjonene på den sosiale estetikken som en mulighet til å interagere med publikum på nye måter. Internasjonalt er denne type kunst økende. Kurator Mary Jane Jacob (US) sier: «Spørsmålet er ikke instrumentalitet eller ikke, men instrumentalitet i hvilken hensikt. Kunst kan og bør være et instrument for sosial endring.»

KVINNER I HELSE - OG OMSORGSARBEID var tidlig ute med å undersøke deltaker- og prosessbasert kunst i regionen og kan derfor regnes som et pionérprosjekt innen dette fagområdet. Kriterier for vurdering av den ofte usynlige estetikken som kjennetegner slike prosjekter, kan være kvaliteten i relasjonene og i hvilken grad det har skjedd en sosial endring. Å være en deltaker handler om å bli bevisstgjort og å bli beriket. «Samfunnskunsten er for mange ukjent som kunst, hvor de immaterielle markørene, hensiktene, erfaringene og holdningene er kjernen i kunsten. Det dype menneskelige som ikke alltid er så lett å fange. Det kan være politisk, eksistensielt eller medmenneskelighet», sier kunstner og forsker Hannah Kaihovirta (FI). I KVINNER I HELSE - OG OMSORGSARBEID ble både prosessen og objektet vektlagt. En dualitet som kjennetegner kunstnerskapet til kunstneren bak prosjektet.

Prosjektet er initiert lokalt og utviklet av kultursjef i Namdalseid kommune og kunstner. Arbeidsgruppa besto av: Lisbeth Lein, kultursjef Namdalseid kommune, Marit Hatland, omsorgssjef Namdalseid kommune, Anne Berit Tørring, ansatte-representant og Brynhild Bye-Tiller kunstner. Bye-Tiller var ansvarlig for produksjonen og gjennomføring av utstillingen. Samarbeidspartnere var Namdalseid kommune ved enhetene Kultur og Service og Omsorg Namdalseid, kunstner, Namdalseid kunstforening, Sykepleierforbundet i Nord Trøndelag. Prosjektet var støttet av Norsk kulturråd, Norske Billedkunstnere, Nord-Trøndelag fylkeskommune, FOLK2, Sykepleierforbundet og Namdalseid kunstforening.

Mer informasjon: www.brynhildbye.no/portfolio/women.htm

[1] Hawthorne-effekten er betegnelsen på det fenomen som ble dokumentert i forbindelse med *Hawthornestudiene* i USA i 1920-årene, nemlig at *det å bli undersøkt, i seg selv frembringer adferdsendringer* (som fordunster igjen når undersøkelsen er over).